

УДК 811.161.2'243'42

ВИДИ ДИКТАНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Яремчук С. М.

Національний університет «Львівська політехніка», Україна, м. Львів

У статті приділено увагу практичному письму як різновиду мовленнєвої діяльності у навчанні української мови як іноземної. Виокремлено диктант як важливий метод у навчанні письма студентів-іноземців. Цінність різних видів диктантів полягає в тому, що вони дають можливість викладачеві організувати всю групу для певної цілеспрямованої роботи, активізують розумову діяльність студентів, прищеплюють навички колективної, а разом з тим індивідуальної та самотійної роботи, яку регулює та координує викладач. Така робота привчає студентів-іноземців до швидкого і точного виконання завдань, виховує їх волю і відповідальність за самотійну роботу.

Ключові слова: письмо як вид мовленнєвої діяльності, практичне письмо, українська мова як іноземна, навички письма, диктант.

Yaremchuk S. M. The types of dictations at lessons of Ukrainian as a foreign language / Lviv Politechnic National University, Ukraine, Lviv

The article pays attention to practical writing as a type of linguistic ability in studying Ukrainian as a foreign language. It distinguishes a dictation as an important method in teaching of writing of foreign students. The value of different types of dictations is that they enable the teacher to organize the entire group for a certain purposeful work, activate the mental activity of students, instill skills of collective, individual and independent work, which is regulated and coordinated by the teacher. Such work

teaches foreign students to quickly and accurately performance of tasks, educates their will and responsibility for independent work.

Keywords: writing as a type of linguistic ability, practical writing, Ukrainian as a foreign language, writing skills, dictation.

Вступ. Письмо, як і інші види мовленнєвої діяльності у навчанні української мови як іноземної, бере активну участь у формуванні в студентів-іноземців комунікативної компетенції. Найважливішими її компонентами є лінгвістична, соціолінгвістична, прагматична, предметна та формально-логічна компетенції [4, с. 59]. Опанування цими видами компетенції та їхній розвиток під час навчання мови як іноземної передбачає писемну продуктивну діяльність у різних жанрах і функціональних стилях мови.

Загальноєвропейські рекомендації щодо навчання мови як іноземної у вищих навчальних закладах подають рівні формування навичок та вмінь створення письмових текстів у декількох шкалах – загальної письмової продукції, практичного і творчого письма. Приклади видів писемної діяльності включають: заповнення формулярів, анкет та списків запитань, написання статей, звітів та доповідей, складання записів для майбутнього використання, творче та образне письмо, написання особистих чи ділових листів, а також запис висловлювання під диктування [2, с. 61].

Огляд останніх досліджень. На даний час методиці викладання письма іноземними мовами, зокрема англійською та німецькою, у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах приділено багато уваги (В. Свиридчук, О. Тарнопільський, С. Кожушко, Т. Яхонтова та ін.) [3; 4; 6], але дуже мало – навчанню письма в курсі української мови як іноземної (Л. Бей, А. Чистякова) [1; 5].

Мета статті – розглянути особливості методики навчання практичного письма через написання різних видів диктантів на заняттях з української мови як іноземної.

Виклад основного матеріалу. Диктанти займають одне з важливих місць у системі вправ з мови під час викладання української мови студентам-іноземцям на початковому та середньому рівнях. Проведені в певній системі, з дотриманням відповідних методичних вимог, диктанти допомагають студентам зміцнити їх орфографічну, пунктуаційну та стилістичну грамотність, сприяють закріпленню навичок грамотного письма.

Цінність різних видів диктантів полягає в тому, що вони дають можливість викладачеві організувати всю групу для певної цілеспрямованої роботи, активізують розумову діяльність студентів, прищеплюють навички колективної, а разом з тим індивідуальної та самостійної роботи, яку регулює та координує викладач. Така робота привчає студентів-іноземців до швидкого і точного виконання завдань, виховує їх волю і відповідальність за самостійну роботу.

Сучасна методична література рекомендує багато різних видів диктантів, які проводяться залежно від мети та етапу вивчення тієї чи іншої граматичної теми. Розглянемо основні види диктантів, які найчастіше використовуємо під час навчання української мови студентів-іноземців.

Попереджувальний диктант запроваджується з метою вивчення і закріплення навичок з орфографії і пунктуації. Особливість його полягає в тому, що текст диктанту попередньо розглядають студенти разом із викладачем, з'ясовують усі складні орфограми. Робота, проведена перед диктантом, допомагає студентам закріпити вивчений матеріал, добре усвідомити його і згідно з правилом запам'ятати правопис слів чи розділові знаки. Таким чином,

попереджувальний диктант запобігає можливим помилкам учнів на певне правило.

Зразок попереджувального диктанту. Тема: «Складана і складена форми майбутнього часу».

1. Мрійники і космонавти стверджують, що й на Марсі будуть яблуні цвісти. 2. Мине час, і вже буде русло, блискотітиме аж за обрій світла дніпровська вода. 3. Народ, яким жила ти, носитиме твій образ у серцях. 4. Ми битись будемо, бо ми живі. 5. Ніколи вони не згадуватимуть тих ночей місячних. 6. Плиstimуть угорі хмарки пухнасті і зацвітуть луги, і зацвіту я сам. 7. А ти, моя Україно, безталанна вдово, я до тебе літатиму з хмари на розмову. 8. Я на вбогim сумнім перелозі буду сіять барвисті квітки, буду сіять квітки на морозі, буду лить на них сльози гіркі.

Пояснювальний диктант запроваджується також для вивчення і закріплення граматичного і орфографічного матеріалу. Проте пояснення виучуваних орфограм і розділових знаків відбувається не перед написанням тексту, а після його запису. Такий диктант можна ускладнити повторенням попереднього матеріалу (правопис слів, пунктуація).

Залежно від підготовки студентів граматичний аналіз можна проводити по різному: а) після написання кожного речення чи слова; б) після написання кількох речень або абзацу; в) після написання усього тексту.

При проведенні пояснювального диктанту важливо зберегти самостійність студентів у письмі, бо інакше цей вид диктанту може перетворитися в списування. Слід додати, що пояснювальний диктант є складнішим від попереджувального і відрізняється більшою самостійністю студентів. Тому особливо важливо організувати і

спрямувати увагу студентів на контроль і перевірку написаного під час диктанту.

Зразок пояснювального диктанту. Тема: «Ступені порівняння прислівників».

1. Нехай востаннє я побачу більше, хай стану ближче до ясного сонця і скажу йому: веселее, прощай! 2. Якнайдалше, за морями і океанами, лунає українська пісня. 3. Найдужче в неї серце боліло за Марійку. 4. За містечком, на широкій дорозі, я зітхнув вільніше. 5. Маленьку хату ще тісніше обступили кругом високі ясени. 6. Вище і вище здіймаймось нині під гору у зрілість. 7. Хвилі гуділи ще дужче, все неспокійніше і тривожніше, оглушуючи самих себе. 8. Еверест – найвища гора світу.

Словниковий диктант відрізняється від інших тим, що він складається з окремих слів, підібраних на певне граматичне правило. Цей диктант застосовується на початку і в процесі вивчення будь-якої орфографічної теми. Словниковий диктант застосовується також на «орфографічній п'ятихвилиниці» з метою повторення правопису важких слів. Доцільність словникового диктанту в тому, що за короткий час можна повторити і закріпити багато орфографічних правил.

Кількість слів словникового диктанту така: на початковому рівні – 10-15 слів, на середньому – 25-30 слів.

Зразок словникових диктантів.

Тема: «Суфікси прикметників»

1. Сільський, міський, запорізький, галицький, донецький, гірський, товариський, ризький, паризький, ткацький.

2. Овочевий, грушевий, квітневий, глянцевий, казковий, іграшковий, фруктовий, бойовий, польовий, дощовий, життєвий, вольовий, січовий.

3. Кучерявий, золотавий, білявий, чорнявий, русявий, жовтавий, синявий.

Тема: «Правопис слів іншомовного походження»

1. Кібернетика, дирижабль, диктор, дизель, терикон, дискусія, авторитет, силует, велосипед, динаміка, спирт, кипарис.

2. Гігієна, дієта, пацієнт, ієрогліф, клієнт, траєкторія, фойє, реєстр, орієнтація, електрифікація, організація.

3. Арктика, Балтика, Париж, Рига, Африка, Америка, Атлантика, Антарктида, Британія, Єгипет, Єрусалим.

Диктант з коментуванням побудований на принципі пояснення написаного в процесі запису тексту. Мета такого диктанту – розвинути в учнів уміння швидко орієнтуватися в тексті і коротко формулювати граматичні правила, виділяючи найголовнішу його ознаку (апостроф, подовження приголосних, відокремлення тощо).

Методика проведення цього диктанту така: викладач диктує речення, а заздалегідь визначений студент повільно промовляє кожне слово і пояснює орфограми, розділові знаки.

Зразок диктанту з коментуванням. Тема: «Подовження приголосних»

1. Літаки володіють піднебессям. 2. Радує хліб людське око своїм повноколоссям. 3. Від напруження гаряча кров заливає обличчя. 4. Дощ ллє, темрява, електричні розряди б'ють близько. 5. Мов із землі виріс новий прикордонний стовп. 6. Ось сафата – диковинне південне дерево. 7. Лейтенант глянув у денне зведення погоди. 8. Обличчя робітниці під час праці натхненно розшарілося. 9. Кінською волосінню прив'язує ластівка своїх малят до гнізда. 10. У лісі є провалля, заховані під хрустом і галуззям.

Творчий диктант. Творчими диктантами називаються такі, в які студенти самостійно вносять певні зміни, переробляючи текст в

процесі його запису (поширюють подані речення за допомогою прикметників чи прислівників, додаванням другорядних членів речення чи розгорненням простих речень у складні; змінюють граматичні конструкції; складають текст за опорними словами).

Зразок творчих диктантів.

Тема: «Апостроф». З поданими словами скласти речення:

1. Повітря, духмяне, зоряне, солов'їний, м'який, узгір'я.
2. Пюре, морквяний, здоров'я, рум'янець, з'явитися, м'язи.

Тема: «Іменник»

1. Подані слова поставити у давальному відмінку однини.

Дівчинка, ялинка, донька, суддя, жінка, стежечка, річечка, книжечка, киянка, зірочка, артистка.

2. Подані слова поставити в орудному відмінку однини.

Троянда, армія, фабрика, межа, втеча, площа, гуща, стаття, хімія, премія, каша, буря, мережа, рілля, оранжерея.

3. Подані слова поставити в родовому відмінку множини.

Фабрика, зірка, теорія, назва, буря, межа, сукня, вишня, історія, тонна, ванна, їдальня, читальня, кухня, пісня.

Тема: «Сполучник»

Скласти речення зі сполучниками і однозвучними самостійними словами.

1. Проте – про те.
2. Зате – за те.
3. Щоб – що б.
4. Якби – як би.
5. Якщо – як що.

Контрольний диктант. Проведення контрольного диктанту має на меті перевірку граматико-орфографічних і пунктуаційних знань і навичок студентів з певної теми, а також уміння застосувати ці знання на практиці. Контрольні диктанти, як правило проводяться в кінці вивченої теми, в кінці півріччя чи в кінці навчального року і дають

можливість зробити висновок про ступінь засвоєння студентами закінченої граматичної теми чи розділу.

Слід пам'ятати, що контрольний диктант проводиться тільки тоді, коли викладач впевнений, що студенти ґрунтовно засвоїли матеріал і набули постійних орфографічно-пунктуаційних навичок.

Для контрольного диктанту слід брати зв'язний текст, який насичений орфограмами на 50-60%. Кількість слів у диктанті рекомендуємо таку: для початкового рівня – до 100 слів, для середнього – до 150 слів.

При проведенні контрольного диктанту викладач спочатку читає весь текст, а потім диктує окремі речення, при потребі поділяючи їх на частини по 3-5 слів. Коли всі речення таким чином продиктовані і записані, викладач знову читає весь текст, роблячи паузи після кожного речення, щоб дати студентам можливість уважно перевірити і виправити написане. Після цього студенти одразу здають роботи викладачеві на перевірку.

Зразок контрольного диктанту. Тема: «Прикметник»

Наші моря

Південне узбережжя України омивають хвилі Чорного й Азовського морів. Ще в сиву давнину люди називали Чорне море Понтійським, потім Руським. Нинішня назва вживається порівняно недавно і походить від того, що просторінь води під час шторму стає похмура і темна.

Взагалі ж Чорне море в тиху погоду ласкаве, ніжне, безкрає, мов саме небо. Біля берегів вода здається смарагдовою. Далі вона зеленкувата, а ще далі синьо-голуба. Це безмежне мінливе дзеркало грає, виблискує під сліпучим сонцем.

Азовське море належить до найменших внутрішніх морів світу. Найглибше воно в районі Керченської протоки. Зате тваринний світ

цієї водойми дуже багатий. Щодо цього Азовське море не має собі рівних в усьому світі. (107слів).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, навчання практичного письма у вигляді диктантів сприяє зростанню грамотності студентів-іноземців, їх професійному зростанню, кращому орієнтуванню в суспільстві, удосконаленню мовно-комунікативної компетенції.

У статті охоплені не всі наявні види диктантів. Тому вони потребують подальшого аналізу, методичного осмислення та докладнішої уваги науковців-методистів.

Література:

1. Бей Л. Б. *Проблеми викладання української мови різним категоріям студентів* / Л. Б. Бей, О. М. Тростинська // *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки: зб. наук. праць.* – Харків, 2008. – Вип. 12. – С. 42-49.
2. *Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання* / [наук. ред. укр. вид. С. Ю. Ніколаєва]. – Київ: Ленвіт, 2003. – 273с.
3. Свиридюк В. П. *Використання лінгвістичних характеристик реферату у навчанні академічного письма студентів-заочників мовних спеціальностей* / В. П. Свиридюк // *Іноземні мови.* – 2006. - №3. – С. 31-34.
4. Тарнопольський О. Б. *Методика навчання студентів вищих навчальних закладів письма англійською мовою* / О. Б. Тарнопольський, С. В. Кожушко. – Вінниця: Нова книга, 2008. – 228с.
5. Чистякова А. Б. *Методичні засоби навчання іноземних студентів письма у вищому навчальному закладі* / А. Б. Чистякова // *Викладання*

мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки: зб. наук. праць. – Харків, 2010. – Вип. 16. – С. 255-266.

6. Яхонтова Т. В. Основи англomовного наукового письма: навч. посібник для студентів, аспірантів і науковців / Т. В. Яхонтова. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. – 220с.

References:

1. Bey L. B. *Problemy vykladannya ukrayinskoyi movy riznym katehoriyam studentiv* / L. B. Bey, O. M. Trostynska // *Vykladannya mov u vyshchyykh navchalnykh zakladakh osvity na suchasnomu etapi. Mizhpredmetni zvyazky. Naukovi doslidzhennya. Dosvid. Poshuky: zb. nauk. prats.* – Kharkiv, 2008. – Vyp. 12. – S. 42-49.

2. *Zahalnoyevropeyski Rekomendatsiyi z movnoyi osvity: vyvchennya, vykladannya, otsynuvannya* / [nauk. red. ukr. vyd. S. YU. Nikolayeva]. – Kyiv: Lenvit, 2003. – 273s.

3. Svyrydyuk V. P. *Vykorystannya linhvistychnykh kharakterystyk referatu u navchanni akademichnoho pysma studentiv-zaochnyiv movnykh spetsialnostey* / V. P. Svyrydyuk // *Inozemni movy.* – 2006. - №3. – S. 31-34.

4. Tarnopolsky O. B. *Metodyka navchannya studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv pysma anhliyskoyu movoyu* / O. B. Tarnopolsky, S. V. Kozhushko. – Vinnytsya: Nova knyha, 2008. – 228s.

5. Chystyakova A. B. *Metodychni zasoby navchannya inozemnykh studentiv pysma u vyshchomu navchalnomu zakladi* / A. B. Chystyakova // *Vykladannya mov u vyshchyykh navchalnykh zakladakh osvity na suchasnomu etapi. Mizhpredmetni zvyazky. Naukovi doslidzhennya. Dosvid. Poshuky: zb. nauk. prats.* – Kharkiv, 2010. – Vyp. 16. – S. 255-266.

6. Yakhontova T. V. *Osnovy anhlmovnoho naukovoho pysma: navch.*

Posibnyk dlya studentiv, aspirantiv i naukovtsiv / T. V. Yakhontova. – Lviv: Vydavnychyy tsentr LNU imeni Ivana Franka, 2002. – 220s.